

bezetting ontbreken de cijfers en dat feit alleen al onderstreept dat van het normaal functioneren van dit deel van het overheidsapparaat weinig was overgebleven. Voeg daar nog bij dat de vraag op de zwarte markt van maand tot maand groter en het aanbod kleiner werd en dan is duidelijk dat de prijzen voortdurend zouden stijgen.

*

Wij hebben in deel 7 het begrip 'zwarte markt-coëfficiënt' ingevoerd: het cijfer dat aangeeft met welke factor men de door de overheid vastgestelde prijs van een bepaald artikel moet vermenigvuldigen om de zwarte markt-prijs te krijgen. Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft tijdens de bezetting in de grote steden in het westen des lands onderzoekingen naar de zwarte prijzen laten instellen¹; daarbij bleek dat van twaalf artikelen (aardappelen, brood, boter, rundvet, kaas, melk, rundvlees, suiker, eieren, bruine bonen, tarwebloem en haveremout) de zwarte markt-prijs in '42 gemiddeld negenmaal de officiële prijs was en in '43 vijftienmaal; er waren voorts aanwijzingen dat de gemiddelde zwarte markt-coëfficiënt vóór de hongerwinter vermoedelijk al boven de 20 lag. Gebleken was voorts dat die coëfficiënt in '42 en '43 het grootst was voor gesmolten rundvet (35 in '43) en voor haveremout (25 in '43) en het laagst voor aardappelen: 4 zowel in '42 als in '43. Die lage coëfficiënt voor aardappelen was niet zo vreemd: in '42 kregen 'normale verbruikers' een weekrantsoen van 4 kilo aardappelen, in '43 zelfs een van ruim 5 kilo.

De prijs-ontwikkeling die zich in de hongerwinter voordeed, is in de gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek niet weergegeven; daarin wordt, steeds louter voor de grote steden in het westen, de zwarte prijs vermeld 'winter 1944-1945'. Voor de twaalf bovengenoemde artikelen was blijkens deze gegevens de zwarte markt-coëfficiënt in de hongerwinter gemiddeld 105, met als hoogste coëfficiënten die voor tarwebloem (231) en brood (210) en als laagste die voor kaas (34) en rundvlees (37); de coëfficiënt voor aardappelen was 70. Met 1943 vergeleken was tarwebloem op de zwarte markt twaalf keer zo duur geworden,

¹ De uitkomsten van het onderzoek zijn te vinden op pag. 266 in de in '47 door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde uitgave *Economische en sociale kroniek der oorlogsjaren 1940-1945*.